

LIBRIS

We know
books

ALAN GRATZ

PRISONER

B-3087

PRIZONIERUL

B-3087

**Roman bazat pe povestea adevărată
a lui Ruth și a lui Jack Gruener**

Traducere din limba engleză și note
de Diana Morărașu

Chapter One

IF I HAD KNOWN WHAT THE NEXT SIX YEARS OF MY life were going to be like, I would have eaten more.

I wouldn't have complained about brushing my teeth, or taking a bath, or going to bed at eight o'clock every night. I would have played more. Laughed more. I would have hugged my parents and told them I loved them.

But I was ten years old, and I had no idea of the nightmare that was to come. None of us did. It was the beginning of September, and we all sat around the big table in the dining room of my family's flat on Krakusa Street, eating and drinking and talking: my parents, my aunts and uncles, my cousins, and me, Jakob — although everybody called me by my Polish name, Yanek.

"The Jews must disappear from Europe.' That's what Hitler said," Uncle Moshe said, reaching for another pastry. "I don't know how much more clear he could be."

I shivered. I'd heard Hitler, the German *Führer*, give speeches on the radio. *Führer* meant "leader" in German. It was what the Germans called their president now. Hitler was always talking about the "Jewish menace" and how Germany and the rest of Europe should be "Jew free." I was a Jew, and I lived in Europe, and I didn't want to disappear. I loved my house and my city.

Capitolul unu

DACĂ AȘ FI ȘTIUT CUM AVEAU SĂ FIE URMĂTORII ȘASE ANI din viața mea, aș fi mâncat ceva mai mult.

Nu m-aș mai fi plâns că trebuie să mă spăl pe dinți, să fac baie sau că ora de culcare era la ora opt fix în fiecare seară. M-aș fi jucat mai mult, aș fi râs mai mult, mi-aș fi îmbrățișat mai des părinții și le-aș fi spus că îi iubesc.

Dar aveam numai zece ani și habar nu aveam ce coșmar avea să vină peste noi. Niciunul dintre noi nu știa. Era începutul lui septembrie și ședeam toți în jurul mesei celei mari din sufragerie, în apartamentul familiei mele din strada Krakusa, mâncând, bând și sporovăind: părinții mei, unchii și mătușile, verișorii mei și cu mine, Jakob — deși toată lumea îmi spunea Yanek, după numele meu polonez.

— Evreii trebuie să dispară din Europa. Așa a spus Hitler, zise unchiul Moshe, întinzându-se după încă o chiflă. Mai limpede de atât nici nu cred că se poate.

M-am cutremurat. L-am auzit și eu pe Hitler, *Führer*-ul german, ținând discursuri la radio. *Führer* înseamnă „conducător“ în germană. Așa îi spuneau acum germanii președintelui lor. Hitler vorbea întruna despre „amenințarea evreiască“ și despre cum Germania și restul Europei ar trebui să fie „fără evrei“. Eu eram evreu, trăiam în Europa și nu voiam să dispar. Îmi iubeam casa și orașul.

“The British and the French have already declared war on him,” my father said. “Soon the Americans will join them. They won’t let Germany roll over all of Europe.”

“He’s already annexed Austria and Czechoslovakia,” said Uncle Abraham. “And now he invades Poland!”

My father sipped his coffee. “Mark my words: This war won’t last more than six months.”

My uncles argued with him, but he was my father, so I believed him.

“Enough politics,” my mother said. She got up to clear the table, and my aunts helped her. “Yanek, why don’t you put on a show for us? He built his own projector.”

I ran to my room to get it. It wasn’t a film projector like the one at the movie theater. It was a slide projector I’d made by mounting a lightbulb on a piece of wood and positioning wooden plates with lenses from magnifying glasses in front of it. I could show pictures on the wall, or do shadow-puppet shows. My cousins helped me hang a white sheet in the doorway of the sitting room, and when everyone was seated I plugged in the projector and clicked on the radio. I liked to have musical accompaniment, like a movie sound track. When the radio warmed up, I found a Count Basie song that was perfect and started my show.

Using cardboard cutouts of cowboys, Indians, stagecoaches, and horses I’d glued to sticks, I projected a shadow show about a sheriff in the American Wild West who had to protect his town from bandits. John Wayne Westerns were my favorite films, and I took all the best parts from his movies and made them one big story. My family laughed and cheered and called out to the characters like they were real. They loved my shows, and I loved putting them on for them. I was never prouder than when I got my father to laugh!

— Englezii și francezii i-au declarat deja război, spuse tata. În curând o să li se alătore și americanii. Nu vor lăsa Germania să-și facă de cap în toată Europa.

— A anexat deja Austria și Cehoslovacia, interveni în discuție unchiul Abraham. Iar acum invadează Polonia!

— Țineți minte ce vă spun, zise tata, sorbind din cafea. Războiul ăsta nu o să dureze mai mult de șase luni.

Unchii mei l-au contrazis, dar era tatăl meu, așa că eu l-am crezut.

— Gata cu politica, spuse mama, ridicându-se să strângă masa.

Mătușile au sărit să-i dea o mână de ajutor.

— Yanek, nu vrei să ne prezinți un spectacol de-al tău? Și-a construit singur un proiector, știți?

Am dat fuga în camera mea să-l aduc. Nu era un proiector de film, din acelea de la cinematograf. Era un proiector de diapozitive pe care l-am făcut montând un bec pe o bucată de lemn și fixând în fața lui plăcuțe din lemn cu lentile de la câteva lupe. Puteam proiecta imagini pe perete sau puteam încropi un mic teatru de umbre. Verii mei m-au ajutat să agăț un cearșaf alb în pragul ușii de la sufragerie și, după ce s-a așezat toată lumea, am băgat proiectorul în priză și am deschis radioul. Îmi plăcea să am acompaniament muzical, ca un fel de coloană sonoră a unui film. Când radioul s-a încălzit, am găsit o melodie de-a lui Count Basie, perfectă pentru ce-mi trebuia mie, și mi-am început spectacolul.

Folosind figurine din carton decupate în formă de cowboy, indieni, diligențe și cai pe care le lipisem de niște bețe, am proiectat un spectacol de umbre despre un șerif din Vestul Sălbatic, care trebuia să-și apere orașul de bandiți. Westernurile cu John Wayne erau filmele mele preferate, așa că am luat cele mai bune părți din filmele lui și am făcut din ele o singură mare poveste. Familia mea râdea, aplauda și striga la personaje, de parcă ar fi fost oameni adevărați. Le plăceau spectacolele mele, iar mie îmi plăcea să le prezint în fața lor. Pentru mine, cea mai mare mândrie era să-l fac pe tata să râdă.

Maybe one day I would go to America and work in the movies. Aunt Gizela would often ruffle my wavy hair and say, "You look like a movie star, Yanek — with your dark-blond hair and big eyes."

I was just getting to the part where the bandit leader robbed the town bank and was squaring off for a shoot-out with the hero when the music on the radio stopped mid-song. At first I thought the radio's vacuum tube had blown, but then a man's voice came on the radio.

"Ladies and gentlemen, we interrupt this broadcast with the news that the German army has reached Kraków."

"No!" my father said.

"So soon?" Uncle Moshe said. "It's been only six days! Where is the Polish army?"

I came out from behind the sheet in the doorway to listen. While the radio announcer talked about Polish forces withdrawing to Łódź and Warsaw, there was a big *BOOM*, and my mother's teacups rattled in their saucers. My cousins and I ran to the window to look outside. Dark smoke curled into the sky over the rooftops of Podgórze, our neighborhood. Someone cried out on the next street, and the church bells of Wawel Cathedral rang out in alarm.

It was too late. The Germans were here. If I had only known then what I know now, I would have run. I wouldn't have stopped to pack a bag, or say goodbye to my friends, or to even unplug my projector. None of us would have. We would have run for the woods outside of town and never looked back.

But we didn't. We just sat there in my family's flat, listening to the radio and watching the sky over Kraków turn black as the Germans came to kill us.

Cine știe, poate într-o bună zi o să mă duc în America și o să joc în filme. Mătușa Gizela îmi ciufulea adesea părul creț și-mi spunea:

— Chiar că arăți ca o vedetă de film, Yanek, cu părul tău blond închis și cu ochii ăștia mari!

Tocmai ajunseseam la partea în care capul bandiților jefuise banca orașului și se pregătea pentru un schimb de focuri cu eroul, când muzica de la radio s-a oprit în mijlocul cântecului. La început am crezut că a cedat tubul electronic al aparatului, dar apoi din aparat s-a auzit o voce de bărbat.

— Doamnelor și domnilor, întrerupem programul obișnuit cu o știre de maximă importanță: armata germană a ajuns în Cracovia.

— Nu! a exclamat tata.

— Așa de repede? spuse unchiul Moshe. Nu le-au trebuit decât șase zile! Unde e armata poloneză?

Am ieșit de după cearșaful agățat în prag ca să ascult și eu. În vreme ce crainicul de la radio vorbea despre forțele poloneze, care se retrăgeau spre Łódź și Varșovia, s-a auzit un bubuit puternic, iar ceșcuțele de ceai ale mamei au zăngănit în farfurioarele lor. Verii mei și cu mine ne-am repezit la fereastră, ca să ne uităm afară. Un șuvoi de fum negru se ridica spre cer deasupra acoperișurilor din Podgórze, cartierul nostru. De pe o stradă din apropiere s-a auzit un țipăt, iar clopotele catedralei Wawel au început să bată a primejdie.

Dar era prea târziu. Nemții erau aici. Dacă aș fi știut atunci ceea ce știu acum, aș fi fugit. Nu aș mai fi zăbovit să îmi fac bagajele sau să-mi iau la revedere de la prieteni, nici măcar să-mi scot proiectorul din priză. Niciunul dintre noi nu ar mai fi zăbovit. Am fi fugit în pădurea de la marginea orașului și nu ne-am mai fi uitat înapoi.

Dar nu am făcut-o. Am rămas pur și simplu pe loc, în apartamentul nostru, ascultând radioul și uitându-ne cum cerul de deasupra Cracoviei se înnegrește, în vreme ce germanii veneau să ne omoare.

Chapter Two

GERMAN SOLDIERS FILLED THE STREETS OF KRAKÓW. They marched in their smart gray uniforms with their legs locked straight and thrown out in front of them the way ducks walk. It was silly, but eerie at the same time. There were so many of them, all marching in time together, their shiny green helmets and polished black jackboots glinting in the sun. Each of the soldiers wore a greatcoat and a pack on his back, and they carried rifles over their shoulders and bayonets at their sides.

I felt small in my little blue woolen jacket and pants and my simple brown cap. There were tanks too — panzers, they called them — great rumbling things with treads that clanked and cannons that swiveled on top.

We came out to watch. All of us: men, women, and children, Poles and Jews. We stood on the street corners and watched the Germans march through our city. Not all of Poland had fallen, the radio told us — Warsaw still held out, as did Brześć, Siedlce, and Łódź. But the Germans were our masters now, until our allies the British and the French arrived to drive them out.

“The Nazis won’t be so bad,” an old Polish woman on the sidewalk next to me said as I watched them. “I remember the Germans from the World War. They were very nice people.”

But of course she could say that. She wasn’t a Jew.

For weeks we tried to live our lives as though nothing had changed, as though an invading army hadn’t conquered us.

Capitolul doi

SOLDAȚII GERMANI AU UMPLUT STRĂZILE CRACOVIEI. Îmbrăcați în uniformele lor cenușii, elegante, mășșăluiau ținându-și picioarele lipite, drepte, azvârlindu-le mereu în față, așa cum merg rațele. Era caraghios și înspăimântător în același timp. Erau foarte mulți și toți mășșăluiau în același ritm, iar căștile lor verzi, strălucitoare, și cizmele militare negre și bine lustruite scânteiau în soare. Fiecare soldat purta manta și căra un rucsac în spate; toți aveau pușca pe umăr și baioneta la sold.

Mă simțeam așa de neînsemnat în micuța mea jachetă albastră de lână, cu pantalonii și șapca mea maronie și simplă. Erau și tancuri — panzere le ziceau: niște mașinării mari, zuruitoare, cu șenile care făcăneau, iar deasupra tunuri care se roteau.

Am ieșit toți afară să ne uităm: bărbați, femei și copii, polonezi și evrei laolaltă. Stăteam la colțurile străzilor și ne uitam cum mășșăluiau germanii prin orașul nostru. La radio se zicea că nu toată Polonia căzuse în mâna lor. Varșovia încă rezista, la fel Brześć, Siedlce și Łódź. Dar acum germanii ne erau stăpâni, până când aliații noștri francezi și englezi aveau să vină să-i alunge.

— N-o să ne fie așa de rău cu naziștii, mi-a spus o poloneză bătrână care stătea alături de mine pe trotuar în vreme ce mă uitam la ei. Îmi amintesc de germanii din Primul Război Mondial. Erau niște oameni foarte cumsecade.

Sigur, ei îi era simplu să spună asta. Nu era evreică.

Săptămâni la rând am încercat să ne continuăm viața ca și cum nu s-ar fi schimbat nimic, ca și cum nu ne-ar fi cotropit o armată invadatoare.

I went to school every day, my father and uncles and cousins still went to work, and my mother still went to the store. But things were changing. At school, the Polish boys wouldn't play soccer with me anymore, and no Poles or Germans bought shoes from my father's store. Food became scarce too, and more expensive.

Then one morning I walked to school and it was canceled. For good, I was told. No school for Jews. The other children celebrated, but I was disappointed. I loved to read — any and all books. But especially books about America, and books about doctors and medicine.

I wandered the streets, watching the German soldiers and their tanks, the breadlines that stretched around the block. Winter was coming, and the men and women in line held their coats tight around them and stamped their feet to stay warm. When I went home at lunch-time, my father was there, which surprised me. He usually ate lunch at work. Uncle Moshe was with him at the table. My mother came out of the kitchen and worried over me.

“Are you sick, Yanek?” She put a hand to my forehead. “Why are you home early from school?”

“It's closed,” I told her, feeling depressed. “Closed for Jews.”

“You see? You see?” Uncle Moshe said. He turned to my father, looking worked up. “First they close the schools. Next it will be your shoe store. My fur shop! And why not? No one will buy from us with Nazi soldiers telling people, ‘Don't buy from Jews.’”

“But, if they close the shoe store, how will you make money?” I asked my father.

“Jews are not to make money!” Moshe said. “We have ration cards now for food. With *J*s all over them. *J* for Jew.”

“This will pass,” my father said. “They'll crack down for a time, and then things will get easier again. It's always the same.

Eu mă duceam la școală în fiecare zi, tata, unchiul și verii mei încă mergeau la muncă, iar mama încă se ducea la magazin. Lucrurile însă se schimbau. La școală, băieții polonezi nu mai jucau fotbal cu mine și nimeni — nici polonezi, nici nemți — nu mai cumpăra încălțări din magazinul tatei. Și mâncarea s-a împușinat și era tot mai scumpă.

Într-o dimineață, m-am dus la școală și am aflat că s-a închis. De tot, mi s-a spus. Fără școală pentru evrei. Ceilalți copii s-au bucurat, dar eu am fost dezamăgit. Îmi plăcea să citesc, aș fi citit toate cărțile, de orice fel, dar mai ales cele despre America și despre doctori și medicină.

Am rătăcit haihui pe străzi, uitându-mă la soldații germani și la tancurile lor, la cozile la pâine care se întindeau în jurul blocurilor. Se apropia iarna, iar femeile și bărbații care stăteau la rând își strângeau hainele mai bine în jurul trupului și tropăiau încetisor pe loc ca să se încălzească. Când m-am dus acasă la prânz, tata era acolo, ceea ce m-a surprins. De obicei lua prânzul la muncă. Unchiul Moshe stătea lângă el la masă. Mama a ieșit din bucătărie și s-a năpustit îngrijorată asupra mea.

— Ești bolnav, Yanek? a zis ea, lipindu-și palma de fruntea mea. De ce ai venit așa devreme de la școală?

— S-a închis, i-am spus și m-a copleșit deodată tristețea. S-a închis pentru evrei.

— Vezi? Vezi? zise unchiul Moshe. S-a întors spre tata, pornit. Mai întâi închid școlile, următorul va fi magazinul tău de pantofi, apoi prăvălia mea de blănuri! Și de ce nu, mă rog? Oricum nimeni n-o să mai cumpere de la noi acum, când naziștii le spun oamenilor „Nu mai cumpărați de la evrei”.

— Dar dacă închid magazinul de pantofi, cum o să mai faci bani? l-am întrebat pe tata.

— Evreii nu trebuie să facă bani! a zis unchiul Moshe. Acum avem cartele pentru mâncare, pline de litera „E”. „E” de la evrei.

— O să treacă, a răspuns tata. O să impună niște restricții o vreme, dar după aia lucrurile vor reveni la normal. Așa se întâmplă mereu.